

Гладка О. В.,

Криворізький педагогічний інститут, ДВНЗ «Криворізький національний університет», м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО ЧИТАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуті особливості використання технології критичного читання на заняттях з іноземної мови; конкретизовано поняття «критичне читання»; виокремлено етапи його реалізації; наведено приклади найбільш ефективних прийомів, які сприяють успішному впровадженню технології критичного читання на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: критичне читання, технологія, етап, прийом.

В статье рассмотрены особенности использования технологии критического чтения на занятиях по иностранному языку, конкретизировано понятие «критическое чтение»; выделены этапы его реализации; приведены примеры наиболее эффективных приемов, способствующих успешному внедрению технологии критического чтения на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: критическое чтение, технология, этап, прием.

The article deals with peculiarities of using the critical reading technique at the English lessons. The notion «critical reading», is concretized. The stages of its realization are singled out. The examples of the most effective critical reading techniques at the English lessons are given.

Key words: critical reading, technique, stage.

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті [1] визначено головну мету, яка полягає в створенні умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, формуванні покоління, здатного навчатися впродовж усього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Саме тому сьогодні здійснюється модернізація освітньої діяльності у контексті глобалізації та інтеграції України до Болонського процесу. Усе це вимагає пошуку та освоєння нових освітніх технологій, прогресивних ідей, форм і методів навчання.

Враховуючи специфіку дисципліни «Іноземна мова», де навчання носить практичний характер і має комунікативну спрямованість, на заняттях необхідно створити умови для вибору мовленнєвої поведінки, самостійного розв'язання завдань, розмірковування щодо способу розв'язання проблем і прийняття рішення [2]. Таким чином, навчання сучасного конкурентоспроможного спеціаліста у педагогічному ВНЗ не можливе без використання прийомів розвитку критичного мислення, серед яких чільне місце займає технологія критичного читання.

Аналіз наукових досліджень, у яких започатковано розв'язання проблеми. Над проблемою розвитку критичного мислення у закордонній педагогіці й психології працюють Д. Брунер, Дж. Гілфорд, В. Ругиро, Д. Халперн, П. Фачоне та інші. Серед вітчизняних учених, які досліджують технології розвитку критичного мислення, можна назвати А. Брушлінського, Д. Вількеєва, З. Калмикову, Г. Ліндснай, О. Матюшкіна, Т. Ноэль-Цигульську, Х. Тамбовську, Т. Хачумян, Н. Череповську та ін. У педагогіці ці питання розробляються С. Векслером, С. Заїр-Бек, І. Загашевим, М. Кларінім, А. Ліпкіною, О. Марченко, І. Мороченковою, Р. Суровцевою, М. Чошанов та іншими.

Останніми роками значну увагу приділяють технології «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (ЧПКМ) (К. Мередіт, Д. Стіл, Ч. Темпл, С. Уолтер, Е. Гоутли, М. Еплгейт, Д. Курланд, Р. Олтик, Дж. Питерс, Д. Спирс). Система пропонує такий підхід до викладання, який привчає тих, хто навчається, до критичного аналізу, формує власну думку, навчає коректному скептицизму, зіставленню інформації з протилежних точок зору, розробці системи доказів на підтримку певної точки зору, вчить ретельно досліджувати нову інформацію, оцінювати нові ідеї, визначати загальну цінність нових знань на основі власних потреб і цілей.

Незважаючи на цінність технології критичного читання для розвитку безпосередньо навичок читання, формування умінь монологічного та діалогічного мовлення, у вітчизняній науці вони дуже рідко розглядаються відокремлено. Найчастіше їх використовують для розвитку критичного мислення взагалі.

Саме тому **метою статті** є дослідити особливості використання технології критичного читання на заняттях з іноземної мови; конкретизувати поняття «критичне читання»; виявити його мету; виокремити етапи його реалізації; навести приклади найбільш ефективних прийомів, які сприяють успішному впровадженню технології критичного читання на заняттях з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед традиційних видів читання (ознайомлювальне, вивчаюче, вибіркоче / переглядове, пошукове) критичне читання займає особливе місце. Воно може розглядатися як вид вивчаючого читання, але є ще більш поглибленим з метою більш детального усвідомлення всієї інформації тексту для формування власної думки про неї.

Некритичного читача озброює фактами; для нього текст виступає низкою стверджень, які необхідно запам'ятати. Критичний читач намагається зрозуміти не тільки про що говорить у тексті, а також які засоби використовує автор для розкриття теми, які деталі наводить, які аргументи використовує, яке послання приховує. Іншими словами, критичний читач спроможний довести, що кожний текст є унікальним витвором унікального автора.

Таким чином, метою критичного читання є висловлення власного ставлення до описуваних подій, явищ, персонажів творів, що потребує усвідомлення змісту, авторського задуму та шляхів його реалізації.

На заняттях з іноземної мови у вищому навчальному закладі навички критичного читання грають одну з найважливіших ролей у засвоєнні іншомовного матеріалу та формуванні комунікативної компетенції студентів.

Заняття із використанням технології критичного читання будується згідно з технологічним ланцюжком: виклик (evocation) – осмислення (realization of meaning) – рефлексія (reflection). Але однією із специфічних рис використання даної технології на заняттях з іноземної мови є обов'язкове зняття всіх видів труднощів – завдання для викладача, яке передує вищезазначеним етапам. Подолання об'єктивних та суб'єктивних труднощів, пов'язаних із читанням, розумінням іншомовного тексту, його оцінкою та критичним аналізом – вірний шлях для удосконалення вміння та навичок студентів володіння іноземною мовою.

На стадії *виклику* відбувається актуалізація знань за темою, тобто ще до знайомства із текстом студент починає замислюватися з приводу конкретного матеріалу. На першому етапі включаються механізми мотивації, визначається мета.

Викладач може запропонувати переглянути текст (skimming technique), тобто продивитися деякі розділи книги або статті із метою отримання про неї загального враження. Перегляд не повинен займати більш ніж 15 – 20 хвилин для книги та 5 – 10 хвилин для статті.

Перегляд повинен відповідати на наступні питання:

- Про яке спірне питання пише автор?
- Яка авторська позиція по цьому питанню?
- Які є основні розділи (підтеми) цієї книги або статті?
- Чи багато фактів пропонує автор на підтримку своєї точки зору?
- Якого типу ці факти?

Якщо це книга, пропонується переглянути передмову та вступ для того, щоб знайти сформульовану автором мету та основне повідомлення; зміст – для того, щоб побачити розбивку на розділи та їх послідовність; початок і кінець однієї – двох глав – для того, щоб узнати, чи пропонує автор попередній огляд або узагальнення (якщо вони є, пропонується переглянути їх для кожної глави); а також примітки і / або бібліографію – для того, щоб побачити, наскільки добре документована ця книга, та які види джерел використовував автор. Якщо дозволяє час, рекомендується переглянути всю останню главу для того, щоб узнати, які автор пропонує судження і / або рекомендації. Іноді остання глава стисло узагальнює основну аргументацію, яку подано у книзі.

Для статей пропонується переглянути вступ, заголовки розділів, перший абзац у кожному розділі та висновки [3].

На стадії *осмислення* відбувається робота із текстом – безпосереднє читання, яке супроводжується діями студента (маркуванням із використанням позначок «v», «+», «-», «?», складанням таблиць, пошуком відповідей на питання, які було поставлено у першому етапі та ін.). У такий спосіб студенти самостійно стежать за власним розумінням, отримують нову інформацію, співвідносять нові та відомі факти, систематизують отримані дані.

На стадії *рефлексії* відбувається цілісне осмислення, узагальнення інформації, присвоєння нової інформації, нового знання, формування у студента власного відношення до матеріалу, що вивчається.

Викладач може запропонувати відповісти на наступні запитання:

- Чи відносяться факти, які використовує автор, до питання, що розглядається?
- Чи використовує автор емоційно забарвлену мову?
- Чи є авторські прийоми типовими або універсальними?
- Якщо автор посилається на наукове дослідження, яка організація розробляла та впроваджувала його?
- Чи згодні інші експерти з експертами, на яких посилається автор?
- Чи не робить автор помилок у логічному викладі? Наприклад, чи не занадто він узагальнює, спрощує, чи не пропонує непідтверджені факти?
- Чи є авторський висновок про факти найбільш обґрунтованим?
- Як зміст матеріалу підтверджує чи спростовує ваші знання з теми?
- У якому стилі викладено матеріал?

Для кожної стадії технології критичного читання характерні власні методичні прийоми, які вносять у процес навчання атмосферу невимушеності, захоплення, зацікавленості, впевненості у власних силах.

Для стадії *виклику* найбільш популярним прийомом виступає використання «Brainstormig» («Мозкового штурму»), під час якого студенти намагаються знайти рішення проблеми, висловлюючи спонтанні ідеї та думки, які вчитель фіксує на дошці в довільному порядку. Під час цієї фази важливо, щоб викладач якомога менше говорив, а надавав можливість висловлюватися студентам. Зміна ролі студента та його відчуття власної важливості у кожному окремому завданні створює нові ролі для викладача, котрий тепер виконує роль фасилітатора, співрозмовника, радника, діагноста, помічника.

Для більш глибокого розуміння сутності того чи іншого явища, вивчення взаємозв'язків між його складовими рекомендується на стадії *виклику* пропонувати студентам використання різноманітних графічних організаторів («Mind-map», «Clustering», «Spider Map», «Cycle», «Chain of Events», «Concept Map», «Flow Chart», «KWL Chart»), «PMI – statements», «Agree / Disagree».

Для стадії *осмислення* характерним є використання прийомів:

– «Читання з позначками»: студентам пропонується під час читання робити позначки («v» – вже знав, «+» – нове, «-» – мав іншу думку, «?» – не зрозумів, маю питання). Даний прийом розвиває довільну увагу, вміння класифікувати інформацію, вміння переглядового та вивчаючого читання.

– «Інсерпт» («Inserpt»): студентам пропонується заповнити таблицю, в якій позначки є заголовками граф: «v» – вже знав, «+» – нове, «-» – мав іншу думку, «?» – не зрозумів, маю питання. Даний прийом розвиває вміння переглядового та вивчаючого читання іноземною мовою, пізнавальну потребу, створює пізнавальну проблему, заохочує студента до дослідження та пошуку вирішення проблеми, створює базу для подальшого усного висловлювання.

– «Взаємоопитування»: студентам пропонується робота у парах. По черзі читають текст уголос, і після кожного абзацу готують запитання за змістом прочитаного. Даний прийом розвиває вміння вивчаючого читання іно-

земною мовою, увагу до деталей, внутрішніх зв'язків, навички формулювання питань, підвищує мотивацію до навчання та активність на занятті.

На стадії *рефлексії* поряд із підготовкою до аналізу тесту та творчого замислу автора характерним є використання таких прийомів як «Сінквейн» («Thinkvein») та «Вихідна карта».

Сінквейн складається з п'ятих рядків, де у першому подають тему (іменник), другий – опис даної теми двома прикметниками, третій – три дієслова (дієслівні форми), які називають характерні дії предмета, четвертий – фраза з чотирьох слів, яка демонструє особисте ставлення до теми, п'ятий – це синонім теми, який підкреслює її сутність. Даний прийом розвиває творчі, художні здібності студентів, навчає студентів підбирати влучні слова і в лаконічній формі передавати зміст усього тексту, виступає підготовчим етапом для подальшого монологічного висловлювання.

При використанні прийому «Вихідна карта» наприкінці заняття викладач пропонує студентам лаконічно висловитися з приводу прочитаного, беручи до уваги три основні моменти:

- найважливіша ідея тексту;
- найбільш спірне питання;
- ідея, яку б я хотів обговорити на наступному уроці.

Часто студентам пропонується ведення «Журналу Спостережень» («Reflection/Response Journal»), до якого ними регулярно вносяться думки, почуття, питання про прочитане. Ведення такого журналу, поряд з розвитком навичок критичного читання, сприяє формуванню навичок критичного письма, зв'язного монологічного висловлювання іноземною мовою, розвитку навичок самостійного опрацювання тексту та креативних здібностей.

У *висновках* доцільно зазначити, що використання інноваційної технології критичного читання є невід'ємною складовою процесу навчання іноземної мови сучасного професіонала. Методичні прийоми, які забезпечують практичне впровадження даної технології, сприяють розвитку критичного мислення студентів, навичок самостійного опрацювання тексту та креативних здібностей; заохочують до дослідження та пошуку вирішення проблеми; вносять у процес навчання атмосферу невимушеності, захоплення, зацікавленості, впевненості у власних силах; підвищують мотивацію до навчання та активність на занятті; розвивають довільну увагу, вміння класифікувати інформацію, вміння переглядового та вивчаючого читання іноземною мовою; сприяють формуванню навичок критичного письма; виступають підготовчим етапом для подальшого розгорнутого монологічного висловлювання іноземною мовою.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (проект). – К. : Стило, 2001. – 342 с.
2. Ярова О. Б. Технології критичного мислення як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземних мов / О. Б. Ярова // Педагогічні науки : Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ : БДПУ, 2008. – № 4. – С. 108-113.
3. Ruggiero V. R. The Art of Thinking: A Guide to Critical and Creative Thought / Vincent Ryan Ruggiero. – [9th ed.]. – Longman Publishing Group. – 2008. – 288 p.